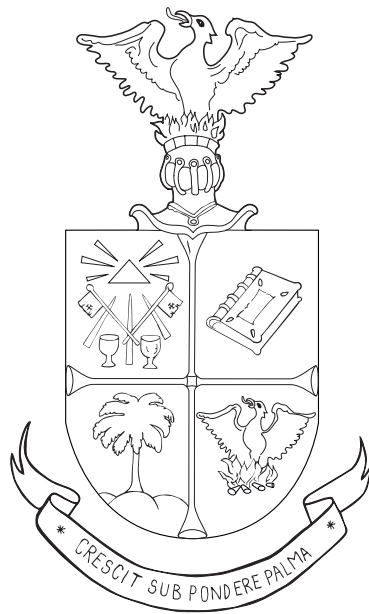

Glossa Iuridica

XIII. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2026

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*A teljes lapszám a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori
Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium
támogatásával készült*

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

„ROMA GYERMEKEK HANGJA EURÓPA-SZERTE”: RÉSZVÉTELI TAPASZTALATOK ÉS SZAKPOLITIKAI KIHÍVÁSOK AZ EURÓPAI UNIÓS GYERMEKJOGI KERETRENDSZERBEN¹

SVÁB-REPPONI FELÍCIA LAURA
PhD hallgató (KRE ÁJK)

Absztrakt

Az európai roma népesség létszáma becslések szerint 10–12 millió fő közé tehető, és jelentős részük – egyes felmérések alapján e *népesség akár 80%-a* – szegénységnek vagy társadalmi kirekesztettségnek kitett. A gyermekek különösen sérülékenyek e strukturális egyenlőtlenségek közegében: a szegregált lakhatási körülmények, az oktatási elkülönítés, a korai iskolaelhagyás, valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés generációkon átívelő hátrányokat eredményez. Az Európai Unió az elmúlt évtizedben kiemelt figyelmet fordított a gyermekjogok érvényesítésére. Az uniós intézmények – különösen az Európai Bizottság – stratégiai dokumentumok és ajánlások révén törekedtek a gyermekek védelmének, részvételének és társadalmi befogadásának megerősítésére. Az *EU Gyermejjogi Stratégiái*,² az *Európai Gyermeckgarancia*,³ valamint az *EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020–2030)* egyaránt hangsúlyozzák, hogy a legkiszolgáltatottabb gyermekcsoportok – köztük a roma gyermekek – fokozott védelmet és célzott szakpolitikai beavatkozásokat igényelnek. A tanulmány az európai roma gyermekek helyzetét vizsgálja az uniós gyermekjogi és szo-

1 A tanulmány alapja a Károli Gáspár Református Egyetem Lőrincz Lajos Kutatóműhelye által 2025. november 21. napján megrendezett Romák és nem romák: közösségeink jövője a Kárpát-medencében II. konferencián elhangzott „Roma gyermekek hangja Európa-szerre” – az Eurochild 2024-es jelentésének tanulságai és a civil partnerségek szerepe c. előadás. A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

2 Az EU gyermekjogi stratégiáiról lásd bővebben: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html> (2026. 02. 01.)

3 <https://www.consilium.europa.eu/hu/infographics/european-child-guarantee/> (2026. 05. 22.)

ciálpolitikai keretrendszer összefüggésében, különös tekintettel az *Eurochild* által koordinált, *Roma gyermekek hangja Európa-szerte című, 2024-ben publikált jelentésre*. A jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 12. cikkében deklarált véleménynyilvánítási jogra építve nem csupán statisztikai adatokat közöl, hanem részvételi módszertannal gyűjtött gyermekbeszámolókon keresztül mutatja be a roma gyermekek mindennapi tapasztalatait. A tanulmány intézményi és szakpolitikai szinten is elemzi a kapcsolódó uniós kereteket, kiemelt figyelmet fordítva a civil partnerségek és a részvételi mechanizmusok szerepére. A kutatás célja annak bemutatása, hogy a roma gyermekek tapasztalatai és részvételi gyakorlatai miként járulhatnak hozzá egy hatékonyabb és inkluzívabb gyermekpolitika kialakításához.

Kulcsszavak: roma gyermekek jogai, Európai Gyermekgarancia, Eurochild, részvételi jog, civil partnerségek

„VOICES OF ROMA CHILDREN ACROSS EUROPE”:
PARTICIPATION EXPERIENCES AND POLICY CHALLENGES
IN THE EUROPEAN UNION CHILD RIGHTS FRAMEWORK

Abstract

The Roma population in Europe is estimated at between 10 and 12 million people, a significant proportion of whom—according to certain surveys up to 80%—are exposed to poverty or social exclusion. Children are particularly vulnerable within this context of structural inequalities: segregated housing conditions, educational segregation, early school leaving, and limited access to healthcare and social services generate disadvantages that persist across generations. Over the past decade, the European Union has devoted increased attention to the enforcement and promotion of children’s rights. EU institutions—most notably the European Commission—have sought to strengthen the protection, participation, and social inclusion of children through a series of strategic documents and recommendations. The EU Strategy on the Rights of the Child,⁴ the European Child Guarantee, and the EU Roma Strategic Framework (2020–2030) all emphasize that the most vulnerable groups of children—including Roma children—require enhanced protection and targeted policy interventions. This study examines the situation of Roma

4 Lásd bővebben: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html> (2026. 02. 01.)

children in Europe within the broader framework of EU child rights and social policy. Particular attention is paid to the 2024 report *Roma Children's Voices Across Europe*, coordinated by Eurochild. Building upon Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, which enshrines the child's right to be heard, the report goes beyond statistical data and presents the everyday experiences of Roma children through participatory methodologies and first-hand accounts. At both institutional and policy levels, the study also analyses related EU framework, placing special emphasis on the role of civil partnerships and participatory mechanisms. The research aims to demonstrate how the experiences and participatory practices of Roma children may contribute to the development of a more effective, inclusive, and rights-based child policy framework within the European Union.

Keywords: rights of Roma children, European Child Guarantee, Eurochild, right to participation, civil society partnerships

1. A soft law szerepe a nemzetközi gyermekjogi keretrendszerben

A *soft law* a nemzetközi jog azon normáinak gyűjtőfogalma, amelyek bár formálisan nem minősülnek kötelező jogforrásnak, azonban normatív orientáló funkcióval bírnak.⁵ Ide tartoznak különösen az ENSZ közgyűlés határozatai, a különböző ENSZ bizottságok által kibocsátott általános kommentárok, iránymutatások és standard minimumszabályok, regionális (mint például az EU által megalkotott) ajánlások és szakmai standardok.

A gyermekjogok fejlődése nemzetközi viszonylatban közvetlenül kapcsolódik a *soft law* normák térnyeréséhez. *A gyermekek védelme és jogai – különösen a kiszolgáltatott helyzetben lévő, gyermekvédelmi szempontból hátrányos helyzetű csoportok, így a roma gyermekek esetében is – olyan dinamikus fejlődő és változó területet képeznek, ahol a klasszikus, kötelező jellegű nemzetközi normák (mint például az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény) önmagukban nem elegendőek a jogok érvényesülésének biztosításához, hanem a jogok gyakorlati tartalmát a soft law eszközök a normák konkretizálásán, értelmezésén és implementációs támogatásán keresztül a gyermekjog 'élő jogként' való működését támogatják (mint például a Gyermekjogi Egyezményhez fűzött általános kommentárok).*⁶

5 CHINKIN, Christine: The Challenge of Soft Law. *The International and Comparative Law Quarterly*, 1989, 38 (4), 850–866.

6 ABBOTT, Kenneth W. – SNIDAL, Duncan: Hard and Soft Law in International Gover-

A *soft law* funkciói a gyermeki jogok területén különösen négy dimenzióban ragadhatók meg:

1. *Értelmezési funkció* – azaz a kötelező normák konkretizálása;
2. Standardképző funkció – azaz a szakmai minimumkövetelmények meghatározása;
3. Implementációs funkció – azaz az állami szakpolitikák orientálása;
4. Szokásjog-formáló funkció – azaz a hosszútávú normatív beépülés lehetősége.⁷

A gyermekjogban e funkciók kiemelt jelentőséggel bírnak, mivel a gyermek legfőbb érdekének elve, a részvételhez való jog vagy az egyenlő bánásmód követelménye olyan absztrakt jogelvek, amelyek tartalmi a *soft law* dokumentumokban konkretizálódnak.⁸

A roma gyermekek esetében a strukturális diszkrimináció, a lakhatási és oktatási szegregáció, a gyermekvédelmi eljárásokon keresztül tapasztalható aránytalan mértékű hatósági beavatkozások száma, valamint a szegénység és társadalmi kirekesztettség generációkon átívelő újratermelődése olyan összetett problémarendszert alkot, amelynek kezelése nem kizárólag kötelező jogforrásokon keresztül történik, hanem jelentős mértékben *soft law* normák által meghatározott szakpolitikai standardok mentén.⁹

1.1. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és az értelmező *soft law*

A nemzetközi gyermekjogok alapidokumentuma a 1989-ben ENSZ által New Yorkban kihirdetett Egyezmény a Gyermekek jogairól (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény vagy Egyezmény), mely a gyermekjogok teljeskörű katalógusának létrehozására törekedett.¹⁰

A roma gyermekek jogai szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az Egyezmény 2. cikke az egyenlő bánásmód követelményéről és a diszkri-

nance. *International Organization*, 2000, 54 (3), 421–456.

7 KLABBERS, Jan: The Redundancy of Soft Law. *Nordic Journal of International Law*, 1996/65, 167–182.

8 TOBIN, John: *Introduction: The Foundation for Children's Rights*. In: TOBIN, John (ed.): *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2019, 1–20.

9 SCHLAGER, Erika: *A Hard Look at Soft Law: The Case of the OSCE*. In: SHELTON, Dina (ed.): *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*. Oxford, Oxford University Press, 2000, 346–362.

10 Magyarország kihirdette az 1991. évi LXIV. törvényt.

mináció tilalmáról, a 3. cikk, amely a gyermek legfőbb érdekének elvét rögzíti, a 12. cikk, amely a meghallgatáshoz való jogot deklarálja, továbbá a 19. cikk a gyermekek (állami-társadalmi) védelemhez való jogáról, mivel a strukturális hátrányok figyelembevételét a Bizottság kifejezetten előírja az egyenlőség elvének tényleges érvényesüléséhez.¹¹

Az Egyezmény végrehajtásának ellenőrzését az ENSZ által 1991-ben felállított Gyermekjogi Bizottság¹² látja el, amely többek közt az Általános Kommentárok (*General Comments*)¹³ útján fejt ki az Egyezményben foglalt gyermekjogok tartalmát, és az ezek érvényesüléséhez szükséges állami kötelezettségvállalás lépéseit, a jó gyakorlatokat.¹⁴

A jelen kutatás szempontjából az alábbi kommentárok meghatározóak:

- az Egyezmény 12. cikkéhez fűzött 12. sz. Általános Kommentár¹⁵ a gyermek meghallgatáshoz fűződő jogáról (2009);¹⁶
- az Egyezmény 19. cikkéhez fűzött 13. sz. Általános Kommentár¹⁷ a gyermekek védelméről az erőszak minden formájával szemben (2011);

11 Európai Bizottság COM(2024) 422. sz. jelentése az Európa Parlamentnek, az Európai Unió Tanácsának, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának nemzeti roma stratégiai keretek végrehajtásáról az EU ROMA stratégiai keret (egyenlőség, befogadás és részvétel) és a Tanács roma egyenlőségről, befogadásról és részvételről szóló ajánlásának fényében – Report from the Commission to the European Parliament, the Council of the European Union, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the national Roma strategic frameworks in light of the EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and the Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation COM(2024) 422. https://commission.europa.eu/document/download/45a7ad5c-4fc3-4881-a681-407e47d70d7b_en?filename=-Report%20Roma.pdf (2026. 02. 04.)

12 Committee on the Rights of the Child, rövidítve: CRC - <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc> (2026. 02. 04.)

13 Jelenleg 26 Általános Kommentárt fogadtak el, és a 27. kommentár előkészítési szakaszban van, a kommentárok itt érhetőek el: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/general-comments> (2026. 02. 04.)

14 FORTIN, Jane: *Children's Rights and the Developing Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

15 General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard (a kommentárok a felsorolásokban saját, szabad fordításban szerepelnek.)

16 A Kommentár átfogó jelentőségéről lásd bővebben: LUNDY, Laura – PARKES, Ailing – TOBIN, John: *Article 12: The Right to Respect for the Views of the Child*. In: Tobin, John (ed.): *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2019, 397–434.

17 General Comment No. 13 (2011) on the right of the child to freedom from all forms of violence.

- az Egyezmény 3. cikkéhez fűzött 14. sz. Általános Kommentár¹⁸ a gyermekek legfőbb érékéről, és ennek elsődleges figyelembevételéről (2013); és
- az Egyezmény átfogó értelmezésének előmozdítására megalkotott 24. sz. Általános Kommentár¹⁹ a gyermekek jogairól a gyermekeket érintő igazságszolgáltatási rendszerben (2019).

E dokumentumok, bár formálisan nem kötelező érvényűek az Egyezményben részes tagállamok számára, azonban az államok helyzetének és önjelentéseinek értékelésekor referenciapontként működnek, miután az Egyezmény kötelező értelmezését adják, továbbá számos bírósági és ombudsmani döntésben hivatkozási alapot képeznek, és a gyermekekkel kapcsolatos eljárásokban kötelezően alkalmazandóak.²⁰

1.2. A soft law jelentősége az európai gyermekjogi és roma gyermekekkel kapcsolatos dokumentumokban és az ehhez kapcsolódó fontosabb intézmények

Az Európai Unió gyermekjogi és roma-politikai eszköztárának jelentős része *soft law* jellegű normákból áll. Ide tartoznak a bizottsági közlemények, tanácsi ajánlások, parlamenti állásfoglalások és az ún. stratégiai keretrendszerek (*strategic frameworks*). Ezen normák az ENSZ Általános Kommentárokhoz hasonlóan formálisan nem kötelező erejűek a tagállamok számára, ugyanakkor erős normatív és politikai hatással bírnak.²¹

A roma gyermekekkel kapcsolatos strukturális problémák az oktatási szegregáció és a gyermekvédelmi kiemelések területén az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában is megjelentek (pl. D.H. és társai kont-

18 General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration.

19 General Comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system.

20 KILKELLY, Ursula – LIEFAARD, Ton (eds.): *International Human Rights of Children*. Singapore, Springer, 2019.

21 KILKELLY, Ursula: Children's Rights: a European Prospective. *Judicial Studies Institute Journal*, 2004/4, 68–95.

ra Cseh Köztársaság ügy²², Horváth és társai kontra Magyarország).²³ *Bár ezen (kikényszeríthető) döntések elsősorban hard law alapúak, a bírósági érvelésben rendszeresen visszaköszönnek soft law standardok is.*²⁴

Az Európa Tanácsnak kiemelt szerepe van a gyermekjogi és kisebbségvédelmi normák megalkotásában. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (2010)²⁵ részletes követelményeket állapít meg a gyermekek jogainak Gyermekjogi Egyezményrel összhangban álló érvényesüléséhez a gyermekekkel kapcsolatos eljárásokban. A roma gyermekek szempontjából különösen az alábbi standardok emelhetők ki:

- diszkriminációmentesség az eljárásokban,
- kulturális érzékenység,

22 D.H. and others vs the Czech Republic No. 57325/00 (2007) <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-2439> (2026. 02. 08.) Ez az ügy volt az első, etnikai származás alapú oktatási szegregációval kapcsolatos ügy, amely az EJEB elé került, így a jogvédő szervezetek stratégiai döntésként tartják számon (lásd: DANIEL, S.: *The Legacy of D.H. and Others: Four Years After*. In: DEZIDERIU Gergely (szerk.): *Roma Rights 2011: Funding Roma Rights: Challenges and Prospects*. Budapest, Európai Roma Jogok Központja, 2011. Az ügy alapja, hogy Ostravában tizennyolc roma gyermeket olyan speciális iskolába utaltak pusztán származási alapon, ahol egyébként szellemi fogyatékossgal élő gyermekeket oktatnak. A Bíróság döntése precedensértékű, arra mutatva rá, hogy a roma gyermekek megfelelő oktatási módja kapcsán több tagállam is nehézségekbe ütközik. Az esetben is a hatóság szándéka az volt, hogy a speciális szükségletű gyermekek igényeire megoldást találjon, ugyanakkor ezzel a kifejezett szándék hiányában is hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak, emellett az oktatási szegregáció minden esetben diszkriminációt valósít meg.

23 Horváth and Kiss v. Hungary, No. 11146/11. (2013) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-116124%22%5D%7D> (2026. 02. 08.) Az ügy Magyarországon túlmutatóan rávilágít arra, hogy általánosságban a roma (vagy más etnikai kisebbséghez tartozó) és/vagy hátrányos helyzetű gyermekeket gyakran megalapozatlanul minősítik valamilyen tanulási nehézséggel vagy fogyatékossgal, emiatt felülreprezentáltak az etnikai kisebbséghez tartozók a speciális iskolákban. Az EJEB ítélete szerint az államnak pozitív kötelezettségei vannak a speciális iskolákban tapasztalt faji szegregáció felszámolására, emellett a múltbeli diszkrimináció orvoslására is, továbbá az ún. semleges tesztekkel álcázott diszkriminatív gyakorlatok fennmaradásának elkerülésére.

24 BREMS, Eva – DESMET, Ellen – VANDENHOLE, Wouter: *Children's rights law and human rights law: analysing present and possible future interactions*. In: BREMS, Eva – DESMET, Ellen – VANDENHOLE, Wouter (eds.): *Children's rights law in the global human rights landscape: isolation, inspiration, integration?* Abingdon, Routledge Research in Human Rights Law, 2017, 1–17.

25 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, Council of Europe Publishing, 2011: <https://rm.coe.int/16804b2cf3> (2026. 02. 05.)

- pszichológiai támogatás, illetve a
- szakértői vizsgálatok megfelelősége.

Az Európai Unió Gyermejkogi Stratégiái a stratégiákban meghatározott időszak gyermekjogi prioritásait jelölik ki. A 2021-es Gyermejkogi Stratégia kiemelten kezeli a legkiszolgáltatottabb gyermekcsoportokat, így az etnikai kisebbségek, köztük a roma gyermekek helyzetét is. A stratégia hangsúlyozza az inkluzív oktatás, a digitális részvétel és a gyermekbarát igazságszolgáltatás fontosságát.²⁶

1.2.1. Az Európai Gyermekgarancia

Az Európai Gyermekgaranciát (*European Child Guarantee*)²⁷ Ursula von der Leyen hívta életre 2019-ben, a *gyermekszegénység leküzdését célozva egy háromfázisú programban, melyet az Európai Unió Tanácsának 2021/1004 számú ajánlása (2021. június 14.) erősített meg*.²⁸ A Gyermekgarancia célja a gyermekszegénység strukturális csökkentése és a rászoruló gyermekek alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása, mely céloknál a roma gyermekek helyzete és az antiszegregáció kiemelt és külön nevesített szerepet kap. A dokumentum öt fókuszterületet határoz meg, ahol tagállami beavatkozás szükséges: a korai nevelés, az oktatás, az egészségügy, a megfelelő táplálkozás (melynek része legalább napi egy ingyenes intézményi étkezés) és a lakhatás. A tagállamok nemzeti akcióterveket kötelesek készíteni a végrehajtás érdekében, melyről két évente a tagállamok önjelentéseket készítenek. A Gyermekgarancia az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA Plusz)²⁹ forrásaihoz kapcsolódik, mely kapcsolat

26 https://commission.europa.eu/document/download/86b296ab-95ee-4139-aad3-d7016e096195_en?filename=EU%20Strategy%20on%20the%20Rights%20of%20the%20Child%20-%20Illustrated%20version (2026. 02. 10.)

27 https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion/addressing-poverty-and-supporting-social-inclusion/investing-children/european-child-guarantee_en (2026. 02. 01.)

28 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32021H1004> (2026. 02. 01.)

29 *European Social Fund Plus (ESF+)*: „Az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+) a humántőke-befektetések és a szociális jogok európai pillére végrehajtásának fő eszköze az Európai Unióban. A 2021 és 2027 közötti időszakban 142,7 milliárd euróból gazdálkodó ESZA+ az elődjéhez hasonlóan jelentős mértékben hozzájárul az EU foglalkoztatási, szociális, oktatási és készségfejlesztési politikájához, és ösztönzi a strukturális reformokat ezeken a területeken.” <https://european-social-fund-plus>.

a *soft law* kvázi-kikényszeríthetőségét erősíti, miután a forráselosztás erős koordinációs mechanizmust jelent, ugyanakkor a végrehajtás tagállamonként eltérő színvonalú. A roma gyermekek esetében különösen jelentős a lakhatási és oktatási dimenzió, emellett a dokumentum a gyermekrésztétel elvének is kiemelt szerepet tulajdonít a tagállami stratégiák tervezése során. Összességében elmondható, hogy a roma gyermekek helyzete a Gyermekgarancia hatékonyságának egyik legfontosabb mércéje.

1.2.2. Az EURoma Hálózat

Az EURoma Hálózat³⁰ 2007-ben jött létre spanyol kezdeményezésre az Európai Bizottság partnereként. A hálózat célja a szakpolitikai tudásmegosztás és emellett az európai strukturális alapok romainklúziót szolgáló felhasználásának koordinációja és a strukturális diszkrimináció gyakorlati csökkentése. A *hálózat munkájában* 15 tagállam roma integrációs politikáért felelős közintézményei vesznek részt. Az EURoma kiemelt célja az esélyegyenlőség és a társadalmi befogadás előmozdítása, így a hálózat támogatja az antiszegregációs programok finanszírozását, mely által fontos szerepet játszik az ESZA Plusz források célzott felhasználásában. A roma gyermekek szempontjából különösen jelentős az oktatási programok és ezek forrásainak koordinációja, tehát az EURoma a végrehajtási koordináció egyik intézményi eszköze: bár nem rendelkezik közvetlen jogalkotási hatáskörrel, de befolyásolja a forráselosztást, ezáltal az uniós politikai célkitűzéseket konkrét programokká alakítja. A roma gyermekek társadalmi mobilitását célzó programok is gyakran ezen hálózaton keresztül valósulnak meg, tehát az EURoma az EU roma gyermekekkel kapcsolatos *soft law* rendszer egyik implementációs pillérének tekinthető.

1.2.3. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA)

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (*European Agency for Fundamental Rights, FRA*)³¹ az Európa Tanács kezdeményezésére 2007-ben jött létre. Az ügynökség empirikus adatgyűjtéssel támogatja a szakpolitikai döntéshozatalt, fő feladata, hogy megbízható, objektív és összehasonlítható adatokat gyűjtson az alapvető jogok helyzetéről az EU-ban, és ezek alapján szakmai ta-

ec.europa.eu/hu/mi-az-esza (2026. 02. 01.)

30 EURoma Network: <https://www.euromanet.eu/> (2026. 02. 02.)

31 <https://fra.europa.eu/en> (2026. 02. 02.)

nácsokat adjon az uniós intézményeknek és tagállamoknak. Az Ügynökség munkája főleg az alábbi tematikus területekre terjed ki: diszkrimináció és egyenlő bánásmód, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, adatvédelem és magánélet, roma integráció, gyermekjogok, migráció és menekültügy, gyűlölet-bűncselekmények és áldozatvédelem. A FRA rendszeres felméréseket készít a roma közösségek helyzetéről, például az EU-MIDIS³² és Roma Survey 2024³³ keretében. Ezek az adatok objektív képet adnak a roma gyermekek életkörülményeiről. A FRA kimutatásai szerint a roma népesség jelentős része súlyos anyagi deprivációban él, továbbá az ügynökség dokumentálja az oktatási szegregáció és a lakhatási elkülönítés jelenségét is, az adatok alátámasztják a strukturális diszkrimináció magas mértékét. A FRA jelentései gyakran hivatkozási alapként szolgálnak az Európai Parlament és a Bizottság számára is, így tevékenysége hozzájárul az alapjogi monitoring megerősítéséhez. Az ügynökség bár nem rendelkezik szankcionálási jogkörrel, ugyanakkor jelentései reputációs nyomást gyakorolnak a tagállamokra, így szerepe kulcsfontosságú a *soft law* normák megalapozásában.

1.2.4. Az EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020-2030)

Az Európai Bizottság által elfogadott EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020-2030)³⁴ a korábbi integrációs keretrendszer továbbfejlesztése. A dokumentum három fő pillére az egyenlőség, befogadás és részvétel. A stratégia kifejezetten elismeri a romákat érintő rasszizmus strukturális jellegét, azt tematizálva, ezáltal az alapjogi és szociális dimenziót ötvözi. A programban a roma gyermekek horizontális prioritásként jelennek meg, célozva az oktatási szegregáció csökkentését és a lakhatási integráció elősegítését. A dokumentum mérhető indikátorokat határoz meg, amely alapján a tagállamok nemzeti stratégiákat kötelesek kidolgozni. A stratégia bár *soft law* jellegű, ugyanakkor szoros kapcsolatban áll az uniós finanszírozási eszközökkel.

32 European Union Minorities and Discrimination Survey, azaz az Európai Unió kisebbségeiről és a diszkriminációról szóló kutatás: <https://fra.europa.eu/en/video/2017/eu-minorities-and-discrimination-survey> (2026. 02. 04.)

33 <https://fra.europa.eu/en/project/2024/roma-survey-2024> (2026. 02. 04.)

34 EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation (2020–2030) – EU Roma Stratégiai Keretrendszer az egyenlőségért, befogadásért és a részvételért (2020-2030), https://commission.europa.eu/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en (2020. 02. 05.)

1.2.5. Az Eurochild

Az Eurochild³⁵ az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény európai megvalósításáért és a gyermekjogok Európán belüli érvényesítése céljából jött létre, 190 európai szervezetet és szakembert tömörítve 35 országból.³⁶ Az Eurochild fő tevékenységei közé tartozik a szakmai segédanyagok, felmérések és iránymutatások készítése, a tagszervezetek támogatása és a gyermekek jogainak fontosságának képviselése. Az Eurochild évente jelentéseket készít a gyermekjogok érvényesüléséről és a prioritási területek alakulásáról.

Az Eurochild Gyermekvédelmi Irányelveiben³⁷ kiemelt terület a gyermekek részvételének erősítése, továbbá a bántalmazással szembeni védelem, a gyermekszegénység felszámolása érdekében tett lépések, és e körben különösen a roma gyermekek helyzete és a családban történő nevelkedés elősegítése.³⁸

Az Eurochild egyfelől a gyermekjogi prioritásokat és ezek érvényesülésének irányait jelöli ki, másfelől a tagállamok jó gyakorlatait is összefogja, ezáltal az EU-s *soft law* értelmezésében és érvényesülésében is kiemelt szereppel bír.

1.3. Az EU-s *soft law* jelentősége a roma gyermekek rendszerszintű védelmében

Ahogy a fentiekből látható, az EU-s *soft law* elsősorban normatív mechanizmusokkal bír, melyek az alábbiak szerint csoportosíthatóak:

1. Politikai kötelezettségvállalás: a tagállamok a Tanácsban elfogadott ajánlások révén politikai kötelezettséget vállalnak. Bár ezek nem szankcionálhatók klasszikus értelemben, a rendszeres monitoring és jelentéstételi kötelezettség reputációs nyomást gyakorol.
2. Finanszírozási feltételrendszer: az uniós strukturális alapok – különösen az ESZA Plusz – forrásainak felhasználása gyakran összekapcsolódik a roma inklúziós-integrációs célokkal – az EURoma Network kifejezetten az ilyen forrásfelhasználás koordinációját segíti. A forrásallokáció így

35 www.eurochild.org (2026. 02. 06.)

36 Az Eurochild magyar tagjai: az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, a Terre des Hommes Foundation Lausanne magyarországi képvisellete, valamint a Hintalovon Alapítvány.

37 https://eurochild.org/uploads/2020/11/Eurochild_Child_Protection_Policy.pdf (2026. 02. 06.)

38 <https://eurochild.org/annual-report-2023/> (2026. 02. 06.)

kvázi-kikényszerítő mechanizmusként működik.

3. Bírószági és ombudsmani hivatkozási alap: bár a *soft law* nem közvetlenül kötelező, az EJEB és a nemzeti bíróságok gyakran hivatkoznak rá értelmezési segédanyagként. Ugyanez igaz az ombudsmani gyakorlatra és az alapjogi vizsgálatokra is.

A roma gyermekek esetében a *soft law* három kiemelt funkcióval bír:

1. Strukturális diszkrimináció felismerése: a formális egyenlőség biztosításán túlmutató stratégiák létrehozásának szükségessége;
2. Arányossági és *ultima ratio* elv konkretizálása a roma gyermekeket érintő gyermekvédelmi fókuszú eljárásokban (pl. a családból való kiemelések esetén);
3. Részvételi jog megerősítése – a roma gyermekek széleskörű bevonása saját ügyeikbe.

A *soft law* normák lehetőséget teremtenek arra, hogy az állami szervek ne csupán jogszabályi minimumokat alkalmazzanak, hanem jogvédelmi standardokat is figyelembe vegyenek. A roma gyermekek védelme területén különösen nagy számban megjelenik a *soft law* normák hivatkozása az EU-s tagállamok gyakorlatában az ombudsmani eljárásokban, az alkotmánybírószági érvelésben, a szakértői standardok meghatározásakor, továbbá a gyermekvédelmi hatósági gyakorlat értékelésekor.

A *soft law* alkalmazása ugyanakkor felveti a demokratikus legitimáció kérdését is, miután az értelmezési gyakorlata egyes szerzők szerint túllépheti a *hard law* normák szövegét.³⁹ Ugyanakkor a gyermekjogok területének dinamikus fejlődése és a roma gyermekek rendszerszintű sérülékenysége indokoltá teszi az élő, gyakorlati értelmezést.

A roma gyermekek helyzete jól mutatja a *soft law* eszközök strukturális korlátait, miután az oktatás és a szociálpolitika alapvetően tagállami hatáskör, az EU fellépése koordinatív jellegű, és a végrehajtás mértéke politikai akarat függvénye, tehát még az ösztönző mechanizmusok, források mellett is a *soft law* normák által meghatározott célok önmagukban nem kikényszeríthetők.

A gyermekjogok uniós szintű megerősítése ('kikényszeríthetősége') több irányban képzelhető el:⁴⁰

- erősebb feltételelességi mechanizmusok az uniós forrásoknál,

39 KLABBERS (1996) i. m.

40 KILKELLY (2004) i. m.

- kötelező indikátorrendszer a Gyermekgarancia végrehajtására,
- független monitorozó testületek felállítása,
- gyermekrészvételi mechanizmusok formalizálása.⁴¹

A roma gyermekek esetében a részvétel intézményesítése lehet az egyik legerősebb eszköz a végrehajtási deficit csökkentésére.

2. A Roma gyermekek hangja Európa-szerre jelentés

A Roma gyermekek hangja Európa-szerre 2024/2025-ben készült jelentés⁴² az Eurochild 2024-es Gyermekek valósága Európában: fejlődés és hiányosságok⁴³ című program átfogó jelentéséhez kapcsolódó aljelentés, mely 57 ország 31 jelentése alapján készült el, magában foglalva az Európai gyermekgarancia kétéves időtartamra szóló jelentéseinek eredményeit és az EURoma javaslatait is.

A jelentés szerint az európai 10-12 millió fős roma népesség 80%-a szegénységnek, társadalmi kirekesztettségnek kitett (míg az összeurópai népességben ez az arány 21%), és a romák nagy része ún. 'harmadik világbeli' körülmények között él, a korai iskolaelhagyás aránya pedig 90%-os. Magyarországon pedig 400.000 gyermek él mélyszegénységben, közülük 80-90% roma származású, többségük szegregátumban él, a munkanélküliség a roma népesség körében 60%-os.

Az Eurochild jelentése közvetlen gyermekrészvételen alapuló kutatás: roma gyermekek saját tapasztalatait és megélését rögzíti több európai országban. Ez módszertanilag eltér a háztartási, intézményi vagy statisztikai

41 Erre tesz javaslatot az ENSZ Egyezményhez fűzött harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek számára kidolgozott panasztételi eljárásról, amely 2024. április 14. napjától hatályos, és egy önálló panaszeljárásrendet hoz létre a gyermekjogok megsértése esetére, melynek különlegesége, hogy a gyermek közvetlenül is fordulhat az ENSZ Gyermekjogi Bizottsághoz. A jegyzőkönyv a gyermekeket érintő panaszeljárások strukturális átalakítását kívánja meg, emiatt sok tagállam nem – így Magyarország sem – csatlakozott a jegyzőkönyvhöz. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-communications> (2026. 02. 08.)

42 Voices of Roma Children Across Europe 2024/25: <https://eurochild.org/uploads/2025/04/Eurochild-2024-Flagship-Sub-report-on-Roma-Children-across-Europe.pdf> (2026. 02. 10.)

43 „Children Realities in Europe: Progress and Gaps”, a kutatáshoz kapcsolódó teljes dokumentáció itt érhető el: <https://eurochild.org/resource/childrens-realities-in-europe-progress-gaps/> (2026. 02. 10.)

alapú adatfelvételektől, ezért különösen fontos a gyermekjogi keretben történő értelmezése. *A következőkben a jelentés főbb megállapításainak áttekintése következik.*

2.1. Oktatási jogok és diszkrimináció

A jelentésben sok gyermek számolt be iskolai szegregációról (külön osztályok, külön épületek, elkülönített ülésrend), gyakori a pedagógusok irányából alacsony elvárás a roma diákokkal szemben, és többen tapasztaltak nyílt vagy burkolt diszkriminációt tanárok és nem roma diákok részéről. Nagy számban előfordul, hogy roma gyerekeket indokolatlanul sajátos nevelési igényűnek minősítenek, az iskolai kortárs bántalmazás (*bullying*) etnikai alapon gyakori élmény. Ezeket erősíti, hogy kifejezetten pozitív tapasztalatként jelenik meg, amikor a pedagógusok támogatók és tiszteletteljesek.

A gyermekek rendszeresen érzékelnek előítéletet a társadalomban, például sokan beszámoltak arról, hogy nevük, bőrszínük vagy lakóhelyük miatt éri őket hátrány, továbbá gyakori tapasztalat a közterületi vagy bolti bizalmatlanság is, emellett több gyermek úgy érzi, hogy „másként kezelik”, még akkor is, ha jól teljesít az iskolában.

A strukturális és intézményesített hátrányok a közvetett diszkrimináció kategóriájába eshetnek. A jelentés különösen hangsúlyozza, hogy a gyermekek nem elszigetelt incidensekről, hanem rendszerszintű mintázatokról számolnak be. Ez a Gyermekjogi Egyezmény 2. cikkének (diszkrimináció tilalma) sérelmét nem pusztán egyedi jogsértések, hanem strukturális egyenlőtlenségek formájában veti fel. A minőségi, diszkriminációmentes oktatás követelménye sérülhet, ha az intézményi gyakorlat a roma gyermekek számára strukturálisan alacsonyabb színvonalat eredményez.

2.2. Lakhatás és jólét

A felmérésekkel összhangban számos gyermek él szegregált településrészen vagy telepen, a lakókörnyezetben gyakran hiányos az infrastruktúra (víz, csatorna, közlekedés). *A zsúfoltság és a tanulásra alkalmas tér hiánya nehezíti az iskolai előrehaladást, a lakóhely miatti stigmatizáció erős élmény a gyermekekben.*

Egyes gyermekek beszámoltak az egészségügyi ellátáshoz való korlátozott hozzáférésről és olyan tényezőkről, amik erősítik, hogy a szegénység közvetlenül befolyásolja a megfelelő étkezést és életminőséget, továbbá,

hogy a mentális jóllétet negatívan érinti a folyamatos kirekesztettség érzése. A lakhatási szegregáció és a gyermekek oktatási eredményessége közötti kapcsolat tehát közvetlenül érinti a Gyermekjogi Egyezmény 27. cikkének érvényesülését (megfelelő életszínvonalhoz való jog).

2.3. Részvételi jogok, identitás és jövőkép

A jelentésben több gyermek számolt be a hatóságokkal szembeni általános bizalmatlanságról, a rendőrséggel kapcsolatos élmények egy része negatív, különösen a telepeken élő gyermekek körében. A gyermekek nagy számban úgy érzik, hogy nincs valódi beleszólásuk az őket érintő döntésekbe.

Sok gyermek bár büszke roma identitására, de ezt nem mindig meri nyíltan vállalni, ebben a pozitív roma példaképek hiánya erős probléma. A kulturális hagyományok megőrzése fontos számukra.

A gyermekek hangsúlyozzák, hogy szeretnék, ha meghallgatnák őket, fontos számukra, hogy ne csak „róluk beszéljenek”, hanem velük együtt alakítsanak programokat. *Többen jelezték, hogy ritkán kérdezik meg a véleményüket az iskolában vagy a helyi közösségben.*

A legtöbb roma gyermeknek vannak ambíciói (tanulás, szakma, jobb élet), ugyanakkor sokan érzik úgy, hogy a társadalmi akadályok miatt sokkal kevesebb eséllyel indulnak, a támogatás és az elfogadás kulcstényezőként jelenik meg a jövőjük alakulásában.

A Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke a gyermekek meghallgatásáról nem pusztán formális meghallgatást ír elő, hanem érdemi figyelembevételt. A jelentésből azonban az derül ki, hogy a roma gyermekek részvételi joga sok esetben formális marad.

2.4. A civil partnerségek szerepe és a szakpolitikai javaslatok

Míg szakpolitikai dokumentumok gyakran a foglalkoztatási integrációt, a lakhatási programokat és az oktatási reformokat helyezik előtérbe, a gyermekek saját prioritásai között inkább az elfogadás és egyenlőség iránti igény szerepel központi elemként (tisztelet, elfogadás, zaklatás megszüntetése, valódi meghallgatás). Ez normatív különbséget jelez a kapcsolódó szakpolitikai diskurzus és a gyermekperspektíva között, mely a gyermekek részvételi jogának megteremtését teszik indokolttá.

A jelentés alapján a roma gyermekek nem kapnak elég hangsúlyt a jelentésekben – legtöbbször hátrányos helyzetű gyermekekként kezelik

őket, amely célzott, átfogó intézkedésekkel lenne orvosolható, komplex kérdésként kezelve a gyermekek helyzetét az etnikai-szociális helyzeten túlmutatóan. Ehhez kapcsolódik a hatékony evaulációs *módszerek hiánya, amelyet* etnikailag érzékeny és jogilag biztonságos, európai szinten egy- séges adatgyűjtés oldhatna fel. A felzárkóztatásra kapott források felhasználásában korlátozott az átláthatóság, mely transzparens, elkülönített finanszírozást tesz szükségessé. A jelentés arra is rámutat, hogy alacsony az intézményi koordináció, az EU által tagállamoknak biztosított szakmai támogatási lehetőségekkel a tagállamok sokszor nincsenek tisztában, illetve az Európai Gyermekegarancia-jelentéseket sok tagállam elmulasztja, ennek hatékonyabb működéséhez a tagállami transznacionális együttműködések és civil szervezetek intenzívebb bevonása vezethet.

A jelentés egyik fő megállapítása, hogy nincsenek hatékony megoldások a szegregált körülmények közt élő gyermekek és a szegregált települések felzárkóztatására, mely a közösségi, helyi alapú, helyi beavatkozások fontosságára mutat rá, melyben a civil szektor szintén kiemelt jelentőségű lehet.

A jelentés hangsúlyozza, hogy a civil szervezetek közvetítő szerepe kulcsfontosságú. Az Eurochild modellje, valamint az EURoma Network transznacionális együttműködése azt bizonyítja, hogy a civil szektor képes leghatékonyabban bizalmi hidat képezni a roma közösségek és az állami intézmények között, helyi adatokat szolgáltatni a terepmunka tapasztalataiból, továbbá innovatív részvételi mechanizmusokat kialakítani, miután helyi igényekre dinamikusan reagálnak. A civil partnerségek azonban csak akkor lehetnek fenntarthatóak, ha stabil finanszírozás és intézményi elismerés társul hozzájuk, és ténylegesen megvalósul, hogy a döntéshozatalba és hatásmérésekbe bevonódjanak.

3. Összegzés

Ahogy láthattuk, a nemzetközi és Európai Unió gyermekjogok és a roma gyermekek jogai és érdekvédelme területén a *soft law* normák elsődlegessége mutatkozik meg, mely bár a gyermek jogok dinamizmusához hatékonyan alkalmazkodik, az érvényesíthetőség-kikényszeríthetőség nehézségei közvetlenül hatnak a (roma) gyermekek helyzetére.

A jelen tanulmányban vizsgált *Roma gyermekek hangja Európa-szerte részvételi alapú* Eurochild jelentés rámutat arra, hogy a normák deklaratív szintje és a gyermekek mindennapi tapasztalatai között jelentős szakadék húzódik. A roma gyermekek tapasztalatai nem elszigetelt jogsértések

sorozataként értelmezhetők, hanem olyan strukturális mintázatként, amely a gyermekjogok rendszerszintű, részben formális, részben hiányos érvényesülésére utal. A roma gyermekek helyzetéről szóló szakirodalom jelentős része kvantitatív, statisztikai alapú felmérésekre épül. Ezek a kutatások rendszerint az iskolai végzettségi arányokra, a korai iskolaelhagyás mértékére, a foglalkoztatottsági mutatókra vagy a lakhatási körülmények objektív indikátoraira koncentrálnak. Az Eurochild jelentés sajátossága azonban az, hogy közvetlenül a roma gyermekek tapasztalatait helyezi a vizsgálat középpontjába, amely perspektívaváltás több ponton eltérő hangsúlyokat eredményez.

A roma gyermekek által leírt tapasztalatok – az oktatási szegregáció, az alacsony elvárások, a lakhatási elkülönülés és a részvételi deficit – nem különálló problémák, hanem egymást erősítő rendszerelemek. E jelenségek együttesen strukturális gyermekjogi deficitet alkotnak, amely azt jelenti, hogy a gyermekjogok sérelme nem kizárólag egyedi jogalkalmazási hibákból fakadnak, hanem a közpolitikai döntések, intézményi kultúrák és erőforrás-elosztási mintázatok összhatásából. A roma gyermekek helyzete ezért nem kezelhető pusztán antidiszkriminációs eszközökkel; átfogó, horizontális gyermekjogi megközelítés szükséges – tehát a roma gyermekek helyzete strukturális gyermekjogi kérdésként jelenik meg.

A vizsgálat rámutatott arra is, hogy a jogszabályi szinten deklarált egyenlő bánásmód önmagában nem garantálja a gyermekjogok érdemi érvényesülését. A roma gyermekek tapasztalatai szerint az intézményi gyakorlatok és társadalmi attitűdök gyakran fenntartják a hátrányos helyzetet. A tényleges esélyegyenlőség megvalósítása pozitív állami intézkedéseket, célzott programokat és az erőforrások differenciált elosztását igényli. A gyermekjogi megközelítés normatív követelménye tehát a formális semlegességen túlmutató, aktív beavatkozás, tehát az államoknak a formális egyenlőség megteremtésén túlmutató, célzott intézkedéseket lenne szükséges bevezetniük.

A roma gyermekek beszámolóí alapján a részvételhez való jog gyakran formális marad. A döntések róluk születnek, de nem velük együtt. Ez a részvételi deficit nem csupán eljárásjogi hiányosság, hanem a gyermekjogi paradigma lényegét érinti. A gyermek autonóm jogalanyként való elismerése akkor valósul meg teljeskörűen, ha a gyermekek véleménye ténylegesen befolyásolja az őket érintő döntéseket.⁴⁴ A részvétel intéz-

44 LUNDY, Laura: Voice is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 2007/6,

ményesített, strukturált és visszacsatolással kísért formáinak kialakítása ezért a gyermekjogi rendszer hitelességének, legitimációjának feltétele.

A roma gyermekek tapasztalatai azt mutatják, hogy a lakhatási szegregáció és az oktatási elkülönítés egymással szoros kölcsönhatásban állnak, azaz összefüggő alapjogi dimenziót alkotnak a nemzetközi ajánlásokkal összhangban. A megfelelő életszínvonalhoz való jog és az oktatáshoz való jog nem választható el egymástól; a kettő együttesen határozza meg a gyermek társadalmi mobilitási esélyeit. Ez a felismerés a jogalkotás és jogalkalmazás számára integrált megközelítést tesz szükségessé, azaz horizontális, több területet átfogó stratégiákra lenne szükség.

A Roma gyermekek hangja Európa-szerte jelentés egyik alapállítása, hogy a gyermekek tapasztalatai nem pusztán illusztratív jellegűek, hanem normatív jelentőséggel is bírnak. *A gyermekperspektíva beemelése a jogértelmezésbe gazdagítja és pontosítja a jogszabályi normák gyakorlati alkalmazását, tehát normatív forrásként értelmezhető. A roma gyermekek beszámolóí rávilágítanak arra, hogy a jog érvényesülése nem mérhető kizárólag intézményi mutatók alapján, hanem a szubjektív tapasztalat a jog hatásosságának indikátora.*

A fentiek alapján az alábbi szakpolitikai irányok jelölhetők ki a jelentés és a kapcsolódó *soft law* normák alapján:

1. Az oktatási szegregáció megelőzését szolgáló hatékonyabb ellenőrzési és jogorvoslati mechanizmusok kialakítása;
2. A gyermekrésztétel intézményes formáinak megerősítése helyi és országos szinten, a helyi szükségletekre reagáló mechanizmusok kialakításával;
3. Integrált lakhatási és oktatási stratégiák kidolgozása, amelyek célzottan kezelik a strukturális reprodukciót;
4. A pedagógusképzés és intézményi kultúra fejlesztése a diszkriminációmentes, befogadó szemlélet erősítése érdekében;
5. A civil szervezetek aktív kormányzati védelme és a veszélyeztetett gyermekek civil jogvédelmének erősítése, továbbá a civil szervezetek valós bevonása a döntéshozatali és hatásmérési folyamatokba;
6. A roma gyermekekkel kapcsolatos gyermekjogi célok elérése érdekében hosszútávú támogatási keret kialakítása.

Álláspontom szerint a roma gyermekek jogainak érvényesülése a gyermekjogi rendszer hatékonyságának egyik mércéje, hiszen amennyiben a leginkább

sérülékeny helyzetű gyermekcsoport jogai nem érvényesülnek teljeskörűen, az a teljes gyermekjogi struktúra hatékonyságát kérdőjelezi meg. Így a roma gyermekek autonóm jogalanyként történő elismerése, a strukturális akadályok lebontása és a részvétel érdemi biztosítása nem csupán szakpolitikai célt kellene jelentsen, hanem egy olyan alkotmányos és nemzetközi jogi kötelezettséget, melyhez összetett intézményrendszer társul.